

สิ่งที่ชาวพุทธควรพิจารณา

อนุชาติ สุภษมภัทร

ชมรมกัลยาณธรรม

หนังสือลำดับที่ ๑๓๓

จำนวนพิมพ์ ๕,๐๐๐ เล่ม; ตุลาคม ๒๕๕๓

จัดพิมพ์โดย

ชมรมกัลยาณธรรม

๑๐๐ ถนนประโคนชัย ตำบลปากน้ำ

อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ๑๐๒๗๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๗๐๒ ๗๓๕๓

ภาพปกและภาพประกอบ : ศิริส วัชรสุขจิตร

รูปเล่ม : บริษัท วิธิต้า จำกัด โทร ๐๘๖ ๗๘๗ ๘๘๐๐

แยกสีและพิมพ์ที่ : Canna Graphic โทร ๐๘๖ ๓๑๔ ๓๖๕๑

สัพพทานัง อัมมทานัง ชินาติ
การให้ธรรมะเป็นทาน ย่อมชนะการให้ทั้งปวง
www.kanlayanatam.com

คำนำ

สิ่งที่ชาวพุทธควรพิจารณา เป็นบทความที่เขียนลงในวารสาร พ.ส.ล. (องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก) เมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๓ และเห็นสมควรที่จะพิมพ์เผยแพร่ให้มากยิ่งขึ้น

ปัจจุบันประเทศไทย ซึ่งถือได้ว่าเป็นเมืองพุทธและเป็นประเทศเดียวที่รับนับถือพระพุทธรศาสนามาโดยไม่เคยเปลี่ยนแปลงเลย ประเทศพระพุทธรศาสนามาอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นอินเดียซึ่งเป็นมาตุภูมิของพุทธศาสนา จีน ญี่ปุ่น อินโดนีเซีย ฯลฯ

ล้วนแต่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งสิ้น ประเทศไทยมีพระมหากษัตริย์ที่เป็นพุทธมามกะอัครศาสนูปถัมภกมาโดยตลอด จนในปัจจุบัน พระพุทธศาสนาเป็นรากของวัฒนธรรมไทย แต่เป็นที่น่าเสียดายที่เรา กำลังจะละเลยพุทธศาสนา จนเกิดเป็นวิกฤตของชาติ เพราะเราลืมพิจารณาว่าความแก่ ความเจ็บ ความตาย การพลัดพรากและมีกรรมเป็นของตน จนกระทั่งกิเลส คือโลภ โกรธ หลง ได้ท่วมทับจิตใจโดยไม่รู้ตัว

ผมหวังว่าบทความนี้ คงจะช่วยเตือนใจทุกคน ได้พิจารณาบทพวน เพื่อบรรเทาความหลงได้ตามสมควร

อนุชาติ สุขษมภัทร

สิ่งที่ชาวพุทธควรพิจารณา

ประเทศไทยจัดว่าเป็นเมืองพระพุทธศาสนา เพราะคนไทยรับนับถือพระพุทธศาสนาเป็น เวลาช้านาน และไม่เคยเปลี่ยนศาสนาเลย ซึ่งผิด กับประเทศพุทธศาสนาอื่นๆ ประชากรของไทย ร้อยละ ๙๐ นับถือพระพุทธศาสนา แต่มีผู้รู้ตั้ง ข้อสังเกตว่า ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนา ร้อยละ ๑๐ เท่านั้นที่รู้พุทธศาสนาอย่างถูกต้อง ร้อยละ ๕๐ ถือผี ร้อยละ ๓๐ นับถือพราหมณ์ ซึ่งเป็นข้อที่น่า สังเกต

นอกจากนี้ยังมีชาวต่างประเทศเคยพูดว่า คนไทยนับถือพระพุทธศาสนาเหมือนคนที่มีร่ม แล้วหุบร่มเดินไปท่ามกลางแดด และฝน แล้วบ่น ว่าร้อน ว่าเปียก เพราะว่าคนไทยมีพระพุทธศาสนา แต่ไม่ได้ใช้พุทธธรรมในการดำเนินชีวิต

การที่เขียนมา ก็เพื่อที่จะเกริ่นให้ท่านทั้งหลาย ได้หวนคิดว่าจะเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด หัวข้อ ที่เขียนไว้ว่า “สิ่งที่ชาวพุทธควรพิจารณา” ก็คือ หลักธรรมที่เรียกว่า

อภิณหปัจจเวกขณะ ๕

๑. ควรพิจารณาทุกวันๆ ว่า เรามีความแก่ เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้

๒. ควรพิจารณาทุกวันๆ ว่า เรามีความเจ็บเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไปได้
๓. ควรพิจารณาทุกวันๆ ว่า เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้
๔. ควรพิจารณาทุกวันๆ ว่า เราจักต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น
๕. ควรพิจารณาทุกวันๆ ว่า เรามีกรรมเป็นของตัว เราทำดีจักได้ดี เราทำชั่วจักได้ชั่ว

ในธรรมะหมวดนี้ พระพุทธเจ้าทรงสอนให้พิจารณาเรื่องทั้ง ๕ อย่างนี้ เพราะเป็นเรื่องที่สำคัญ ถ้าเราประมาทเผอเรอแล้ว ผลเสียจะเกิดขึ้นแก่เราเองทั้งไม่เป็นประโยชน์แก่ตัวเองและสังคมด้วย

ปมด้อยของคนเรานั้นมีอยู่อย่างหนึ่งคือ ความประมาทเผอเรอ ลืมตัว ทำให้เสียโอกาสในการสร้างความดี และบางทีทำให้กล้าทำความชั่วต่างๆ ด้วย เมื่อทำแล้วทำให้เกิดความลำบากเดือดร้อนใจภายหลัง บางคนก็เสียใจเพราะไม่ได้ทำในสิ่งที่ควรทำ มารู้สึกตัวเอาเมื่อหมดโอกาสเสียแล้ว

การแก้ไขเรื่องนี้ พระพุทธเจ้าสอนให้พิจารณาเนืองๆ ในเรื่องใหญ่ๆ ๕ เรื่องด้วยกัน คือ เรื่องแก่ เรื่องเจ็บ เรื่องตาย เรื่องพลัดพราก และเรื่องกรรมที่เป็นของตัวเอง

การพิจารณาในเรื่องต่างๆ นั้นมีมาก เช่น เรื่อง การกิน การนอน การเรียน การเที่ยวและการอื่นๆ อีกมากมาย แต่เรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องปลีกย่อย แม้ละเว้นการพิจารณาไปบ้าง ก็ไม่ถึงกับทำความเสียหายร้ายแรง หรือถึงแก่เสียชีวิตเลยคน

แต่เรื่องที่ท่านกล่าวถึงในธรรมะหมวดนี้ สำคัญมาก ถ้าหลงลืมพิจารณาแล้ว จะทำให้ถึงแก่เสียชีวิต และก็จะว่าไปแล้ว เรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องที่ลืมน่ายเมื่อมันยังไม่ปรากฏ แต่ครั้งมันได้ปรากฏขึ้นแล้ว ก็กลายเป็นเรื่องถอยหลังคืนไม่ได้เสียอีก อย่างเช่นเรื่องความแก่ เรามักไม่ค่อยจะพิจารณากันมากนัก ความแก่นั้นก็ปรากฏ

ตั้งแต่เราปฏิสนธิในครรภ์ของมารดา มันแก่ไปตามลำดับ ความแก่ชนิดนี้ ท่านเรียกว่า ปฏิสนธินชรา คือ ความแก่ที่ปกปิด เรามักมองไม่เห็น ลองนึกดูก็ได้ เด็กที่เกิดแล้ว ๑ ปี ย่อมอ่อนกว่าเด็กที่มีอายุ ๒ ปี เราแก่มาเรื่อยๆ ตามลำดับ แต่เราจะคิดว่าแก่ต่อเมื่อผมหงอก ฟันหัก เนื้อหนังเหี่ยวย่น ความแก่ชนิดนี้เรียกว่า อปฏิสนธินชรา คือความแก่ที่ไม่ปกปิด เมื่อเรายังหนุ่มกระชุ่มกระชวย เรามักเพลินกับความหนุ่มของตน จนกระทั่งลืมนึกว่าอีกไม่ช้าตัวเราก็ต้องแก่ แต่ครั้งพออย่างวัยแก่เราก็ต้องก้มหน้าก้มตารับเอาสภาพความแก่ ไม่มีทางที่จะถอยคืนไปเป็นหนุ่มได้ พระพุทธเจ้าจึงทรงแนะวิธีแก้ไขไว้ให้ ด้วยการพิจารณาเรื่อยๆ คือนึกถึงมันบ่อยๆ ทุกวันทุกคืน

ที่ต้องนี้บ่อยๆ ก็เพื่อกันไม่ให้ผลอ เมื่อไม่ผลอแล้ว ก็จะได้ทำในสิ่งที่ควรทำ

การพิจารณานั้น เราอาจจะพิจารณาเป็นภาษาไทยๆ ของเราก็ได้ อันนี้เป็นเรื่องของความถนัดของแต่ละคน ซึ่งก็ไม่ถือเป็นหลักเกณฑ์ตายตัวอะไรมากนัก

เมื่อเราพิจารณาอย่างนั้นแล้ว เราจะได้รับผลอย่างไร

การพิจารณาภินทูปัจจเวกขณฺ์ แต่ละข้อมีอาเนสังส์ (ผล) ดังต่อไปนี้

การพิจารณาถึงความแก่ ถ้าตัวเราเองอยู่ในวัยหนุ่มสาว การพิจารณาถึงความแก่ จะทำให้เราบรรเทาในความประมาทในวัย คือเป็นการเตือนตัวของเรายู่เสมอ ว่าสักวันหนึ่งเราจะต้องแก่ และเมื่อถึงเวลานั้นแล้วกำลังของเราจะต้องลดลงทำงานหนักไม่ได้ เหนื่อยไว ความเต่งตึงสวยงามก็จะหายไป ความหย่อนยานก็เข้ามาแทนที่

เมื่อเราคิดอย่างนั้นแล้ว จะทำให้เรารีบเร่งสร้างเนื้อสร้างตัวเสียเมื่อยังหนุ่มยังสาว เพราะเมื่อเราแก่ลงไปแล้ว เราจะทำอะไรไม่ได้

และความแก่นี้ก็เหมือนมรดกที่ทุกคนจะต้องได้รับ ไม่มีใครหลีกเลี่ยงไปได้ แม้ไม่เต็มใจที่จะเอา

ก็ต้องได้รับ เพราะฉะนั้นเราจึงไม่ควรที่จะว่าคนแก่
ไม่ควรดูหมิ่นเกลียดชังคนแก่ เพราะท่านเหล่านั้น
ก็เคยเป็นหนุ่มสาวอย่างเรามาแล้วทั้งนั้น

สำหรับคนที่แก่เมื่อพิจารณาถึงความแก่ ก็
จะเห็นความแก่เป็นเรื่องธรรมดาแห่งสังขาร จะ
ได้ไม่ต้องตีโพยตีพาย หรือชวนชวายหาสิ่งที่จะ
บำรุงความหนุ่มความสาว เพราะความแก่นั้น เรา
จะปกปิดมันไม่ได้ เราปิดที่นั่นมันก็จะไปโผล่อีก
ที่หนึ่ง อย่างเช่นหนังหน้าหย่อน เราไปผ่าตัดดึง
หน้าให้ตึง มันก็จะไปปรากฏที่อื่น เป็นต้นว่าที่แขน
ตา ขา หรือกระทั่งเรียวแรงและหลังที่โก่ง ตอนนั้น
แหละเราจะปิดไม่ได้ เมื่อเราได้รู้ความจริงอย่าง
นี้แล้ว เราก็จะได้เร่งสร้างกุศลให้สมกับที่เราเป็น

คนแก่แล้ว พระมหากษัตริย์แต่โบราณมา เมื่อถึง
เวลาที่เส้นพระเกศาหงอก พระองค์จะมอบราช
สมบัติให้ราชโอรสแล้วออกผนวช หาทางสงบ
เพื่อตนเองในภพหน้า

การพิจารณาความแก่ ได้ประโยชน์อย่างนี้
และทำให้เราบรรเทาความเมาในวัยของเราได้ เร่ง
ประกอบแต่ความดีเอาไว้ เพื่อสบายเมื่อแก่

การพิจารณาถึงความเจ็บ คือพิจารณาให้รู้
ความเป็นจริงว่าคนเรานั้นย่อมมีความเจ็บป่วยเป็น
ธรรมดา เราจะต้องเจ็บป่วยไม่คราวใดก็คราวหนึ่ง
เมื่อร่างกายเราเจ็บป่วยแล้ว ร่างกายก็ลดถอยกำลัง
ลง ทำการงานไม่สะดวก เป็นผู้ใกล้ต่อความตาย

จะต้องใช้จ่ายเงินของโรงพยาบาล

สำหรับคนที่ยังไม่ป่วย เมื่อเราพิจารณาถึงความเจ็บป่วยแล้ว เราจะได้ไม่ประมาทในการระวังรักษาตัว บริหารร่างกายเพื่อความเป็นคนมีโรคน้อย และในโอกาสเดียวกันก็จะเร่งรีบทำงาน เตรียมมอสมทรัพย์ไว้รักษาตัว ก่อนที่ความเจ็บป่วยจะมาถึง เพราะถึงอย่างไรคนเราที่เกิดมานั้น จะไม่เจ็บป่วยเลยเป็นไม่มี จะมีแต่ว่าจะมากหรือน้อยกว่ากันเท่านั้น

สำหรับคนที่เจ็บป่วย มีโรคภัยรบกวน ก็จะได้รับรู้ความจริงว่า ที่เราป่วยนั้นเป็นเรื่องธรรมดาของสังขารร่างกาย ไม่ปล่อยให้มิจฉาภิภูจฺฉิครอบงำใจ

เช่นเห็นไปว่าตนถูกผีสิงเข้าเป็นต้น ซึ่งจะเป็นทางให้เสียกำลังใจ และจะได้ไม่ทรมานทรมาย อันจะก่อให้เกิดความรำคาญให้แก่ผู้รักษาพยาบาล ทั้งเป็นความลำบากแก่ผู้พยาบาลด้วย

การพิจารณาถึงความตาย คือการรับรู้ความจริงว่าชีวิตของคนเรานี้มีความตายเป็นที่สุด เกิดมาแล้วก็ต้องตายไม่เร็วก็ช้า ความตายเป็นความสิ้นสุดของชีวิต งานทั้งปวงเป็นอันปิดฉาก และโดยความจริงแล้ว คนเราอาจจะตายได้ทุกวัย ไม่เลือกว่าคนแก่จะต้องตายก่อนคนหนุ่ม หรือบางทีเด็กอาจจะตายก่อนก็ได้ ทั้งมีเหตุที่ทำให้คนเราตายได้นับไม่ถ้วน

พระอรธกถาจารย์ได้แจกแจงการตายไว้
คือ ตายเพราะลีนอายุ ตายเพราะลีนกรรม ตาย
เพราะลีนกรรมลีนอายุ และตายเพราะอุบัติเหตุ

ตายเพราะลีนอายุ นั้น หมายความว่า คนเรา
เมื่อมีอายุมาก เหมือนไปไม้เหลียงก็ต้องหลุด
จากขั้ว จะประคบประหงมอย่างไรก็ต้องตาย

ตายเพราะลีนกรรม หมายถึงหมตอุปถัมภก
กรรมที่เป็นส่วนกุศล แต่อายุยังไม่ถึงวัยที่จะตาย
แต่หมตกรรมที่ลีนับสนุน

ตายเพราะลีนอายุลีนกรรม หมายถึงอายุก็ถึง
และอุปถัมภกกรรมก็หมต

ส่วนตายเพราะอุบัติเหตุ นั้นชัดเจนอยู่แล้ว
พระอรธกถาจารย์ได้เปรียบเทียบการตายใน ๔
อย่างนี้ เหมือนว่าตะเกียงที่จะดับเพราะสาเหตุ ๔
คือ เพราะหมตไส้ (ลีนอายุ) เพราะหมตน้ำมัน
(ลีนกรรม) เพราะหมตทั้งไส้และน้ำมัน และ
เพราะถูกลมพัด (อุบัติเหตุ)

ผลของการพิจารณาถึงความตาย คือ บรรเทา
ความประมาทในการใช้ชีวิต เมื่อรู้ตัวว่าวันหนึ่ง
เราก็ต้องตาย ก็จะได้รีบเร่งทำความดีให้มากพอ
และเมื่อรู้ว่าชีวิตของคนเราอาจตายด้วยสาเหตุ
หลายประการ ก็จะได้ระมัดระวังมิให้เหตุการณ์
เช่นนั้นเกิดขึ้น ให้รอบคอบที่สุดเท่าที่ชีวิตเราจะ
ทำได้ และจะได้ไม่ละโมบคดโกง หรือผลทำทุจริต

นานาประการ

ขอยกเรื่องชาดกสักเรื่องหนึ่งเพื่อประกอบเรื่องอันสงส์ของการพิจารณาความตายที่เรียกว่า *มรณสติ* คือ การระลึกถึงความตายอยู่เสมอๆ และเมื่อเราจะระลึกถึงความตายอยู่เสมอๆ นั้น ก็จะเป็นเหตุให้เราไม่ต้องเศร้าโศกเสียใจ เมื่อการตายมาถึง หรือเมื่อเราได้ประสบกับความตายของบุคคลอันเป็นที่รัก ทั้งเป็นการเตือนสติของเราได้เป็นอย่างดีทีเดียว

ชาดกที่ว่านี้คือ *อุรคชาดก* เรื่องเล่าว่าเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับอยู่ที่เชตวันมหาวิหาร ได้ทรงปรารภถึงกฏุมพีผู้หนึ่ง ซึ่งลูกชายที่รักของ

แก่ได้ตายลงไป แก่ก็ร้องไห้ร้องไห้คิดถึงลูกชายของตน พระพุทธเจ้าเสด็จไปยังบ้านของกฏุมพีผู้นั้น แล้วตรัสถามว่า

“อุบาสก ท่านมีความเศร้าโศกเสียใจในการจากไปของบุตรชายท่านหรือ”

“พระเจ้าข้า ข้าพระองค์มีความเสียใจมาก” กฏุมพีว่า “เพราะว่าบุตรชายนี้เป็นที่รักปานดวงตาของข้าพระองค์ทีเดียวพระเจ้าข้า”

“อุบาสก นั้นก็น่าเห็นใจอยู่” พระพุทธเจ้าตรัสปลอบ “แต่ว่าอุบาสก ขึ้นชื่อว่าความตายแล้วย่อมเป็นของธรรมดาที่คนเราเกิดมาก็เที่ยงที่จะต้องตาย

ต้องพลัดพราก อุบาสก ขึ้นชื่อว่าของแตก มันเป็น
 ธรรมดาย่อมแตกไป ขึ้นชื่อว่าของมีอันทำลาย ก็
 เป็นธรรมดาที่ต้องทำลายไป และการแตกทำลาย
 นั้นก็ไม่ใช่ว่าจะมีแต่เราคนเดียว ทั้งไม่ใช่จะมีแต่
 บ้านหลังเดียว ก็จักรวาลอันเป็นที่กว้างใหญ่ ก็
 ต้องทำลายเช่นกัน ทั้งสังขารของเราเองก็เผลอ
 ไม่อยู่ในอำนาจที่เราจะบังคับบัญชาได้ มันก็ต้อง
 แตกสลายไปตามกาลเวลา บัณฑิตเมื่อครั้งก่อน
 เมื่อบุตรตายก็หาเศร้าโศกไม่ โดยคิดเสียว่าเป็น
 เรื่องธรรมดาที่จะต้องตาย”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ” ภูมพิฑูล “พระองค์
 ได้โปรดประทานเล่าเรื่องนั้น ให้ข้าพระองค์ได้
 ฟังด้วยเถิดพระเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคทรงประทานเล่าเรื่องราว

อดีตกาลนานมาแล้ว เมื่อครั้งที่พระเจ้า
 พรหมทัต เสดยราชสมบัติอยู่ในกรุงพาราณสี
 ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ได้เกิดในตระกูลพรหมณ์
 อยู่แถวบ้านปากช่องในเมืองพาราณสี และได้มี
 อาชีพในการทำกสิกรรม

เขามีบุตรคนหนึ่ง และธิดาคนหนึ่ง เมื่อ
 บุตรนั้นเจริญวัย ก็ได้สู่ขอธิดาจากตระกูลอื่นมา
 ให้เป็นภรรยา ดังนั้น ในบ้านจึงมีคนอยู่ ๖ คน
 ด้วยกัน คือ พระโพธิสัตว์ ภรรยา บุตร ธิดา สะใภ้
 และคนรับใช้ คนทั้งหลายก็อยู่กันมาด้วยความ
 ผาสุก

พระโพธิสัตว์นั้น ได้สั่งสอนให้คนใน
ครอบครัวทั้งหมด ให้รู้จักการให้ทาน รักษาศีล
และเจริญมรณสติ คือ ระลึกถึงความตายเนืองๆ
โดยให้ระลึกถึงความตาย มีการกำหนดอาการ
ตายของสัตว์ทั้งหลาย ว่าจะมีประจำอยู่ทั่วไป
สังขารทั้งหลายนั้นเป็นของไม่เที่ยง เมื่อมีเกิดแล้ว
ย่อมมีดับไปเป็นธรรมดา

บรรดาคนทั้งหลายที่อยู่ในครอบครัวนั้น ตั้ง
อยู่ในโอวาทของพระโพธิสัตว์ด้วยดี

วันหนึ่ง พระโพธิสัตว์ออกไปเถนาพร้อมกับ
บุตรชาย ในเวลานั้นบุตรของตนได้รวบรวมกิ่งไม้
เล็กๆ น้อยๆ ที่อยู่ในหนานั่นออกมารวมเป็นกอง

เพื่อจะเผาไฟ และในที่ไมห่างจากกองหยากเยื่อ
ได้มีงูพิษร้ายตัวหนึ่ง อาศัยอยู่ในจอมปลวก พอได้
รับควันไฟที่บุตรของพระโพธิสัตว์เผา ก็มีความโกรธ
เข้ากัดบุตรชาย ล้มลงขาดใจตายทันที

พระโพธิสัตว์ เห็นบุตรของตนถูกอสรพิษ
ขบกัดเช่นนั้น ก็หยุดเถนา เดินเข้าไปก็รู้ว่าบุตรชาย
ของตนนั้นตายเสียแล้ว จึงได้อุ้มบุตรของตนเข้าไป
พักไว้ที่ร่มไม้เอาผ้าคลุมไว้ ไม่มีอาการโศกเศร้า
ร้องไห้คร่ำครวญแต่อย่างใด คงเถนาไปตามปกติ
โดยกำหนดหมายถึงความไม่เที่ยงของสังขารทั้งหลาย

ขณะนั้น ก็มีชายคนหนึ่งที่อยู่บ้านข้างเคียง
เดินผ่านมาจึงถามว่า

“นี่ท่านจะกลับไปบ้านหรือว่าท่านจะไปทางไหน”

“ข้าพเจ้าจะกลับไปบ้าน” ชายคนนั้นตอบ

“ขอช่วยผมสักหน่อยเถอะ ช่วยไปบอกทางบ้านผมด้วย ว่าวันนี้ไม่ต้องนำอาหารมา ๒ ที่อย่างที่เคย และให้ทุกคนนุ่งผ้าขาว เอาดอกไม้ธูปเทียนมาด้วย อย่าลืมนะ”

ชายคนนั้นก็รับคำ และกลับไปแจ้งข่าวแก่ภรรยาพระโพธิสัตว์

“พี่ท่านได้ข่าวนี้มาจากไหนกัน”

“อ้าว ก็สามีของเธอสั่งให้มาบอกนะซี”

“ขอบใจพี่ท่านมาก” ภรรยาพระโพธิสัตว์ตอบ และรู้ว่าบัดนี้บุตรชายของตนได้สิ้นชีวิตเสียแล้ว แต่ก็ไม่ได้แสดงอาการเศร้าโศกให้ปรากฏเช่นกัน สั่งให้ลูกๆ และสะใภ้ คนใช้นุ่งหม้อถือดอกไม้ธูปเทียนไปยังที่นา

นางได้นำอาหารไปให้สามี พระโพธิสัตว์ก็นั่งกินอาหารอยู่ข้างๆ ศพของลูกชาย ส่วนภรรยา ลูกสาว ลูกสะใภ้ และนางคนใช้ ต่างช่วยกันหาพื้นมากองเตรียมเอาไว้ ทั้งหมดไม่มีใครสักคนที่แสดงอาการเศร้าให้ปรากฏ

เมื่อกินอาหารอิ่มแล้ว ก็จัดแจงยกศพขึ้นตั้งบนกองฟืน แล้วทำการเผาปนกิจศพกัน ทุกคนเจริญมรณสติมั่น ไม่มีความหวั่นไหวในการตายของชายคนนั้นเลย

ด้วยผลของการเจริญมรณสติมั่น ทำให้อาสน์ของพระอินทร์ร้อน พระองค์ต้องสอดส่องทิพยเนตรก็ทราบได้ว่าเป็นเพราะคุณแห่งการถือมั่นในมรณสติ จึงเสด็จลงมาจากสวรรค์ แปลงเป็นคนธรรมดาหนึ่งอยู่ที่ข้างทาง แล้วรับสั่งถามว่า

“นี่พ่อมหาจำเริญ พวกท่านทำอะไรกัน”

“ข้าพเจ้ากำลังเผาคนอยู่” พระโพธิสัตว์ตอบ

“ฮ้า ไม่จริงละมัง” พระอินทร์แก้งว่า “พวกท่านคงจะบึ้งเนื้อกันกิน แต่กลัวว่าเราจะขอกินเลยแก้งบอกว่าเผาคน”

“เป็นความจริง” ภรรยาพระโพธิสัตว์ว่า “พวกข้าพเจ้าหาได้พูดเท็จกับท่านไม่ เรากำลังเผาคนจริงๆ”

“ถ้าอย่างนั้นก็คงจะเป็นคนที่ไม่ถูกกับท่าน” พระอินทร์แก้งว่าต่อ

“หาไม่ได้” พระโพธิสัตว์ว่า “คนๆ นี้เป็นบุตรที่เกิดจากอกข้าพเจ้าทีเดียว”

“ถ้าเป็นบุตรจริง ก็คงจะเป็นบุตรที่ท่านไม่ชอบเป็นแน่”

“ข้าพเจ้ามีบุตรชายอยู่เพียงคนเดียว และเป็นคนที่ข้าพเจ้ารักเสียด้วย”

“เป็นบุตรที่รัก” พระอินทร์ทวนคำ “แล้วทำไมไม่เห็นร้องไห้กันเลย เพราะตามธรรมดา เมื่อคนที่รักจากไป ก็จะต้องร้องไห้เพราะความรัก แต่ท่านทั้งหมดไม่มีอาการอย่างว่านั้นเลย จะให้เราเชื่อได้อย่างไร”

พระโพธิสัตว์จึงกล่าวเป็นคาถาว่า

อุรโคว ตัจ ชินณํ หิตฺวา คจฺจติ สฺนตฺนํ
เอวํ สรีเร นิพฺโปเค เปเต กาลกเต สติ
ทฺยฺหฺมาโน น ชานาติ ญาตีนํ ปรีทฺเวตํ
ตสฺมา เอตํ น โสจามิ คโต โส ตสฺส ยา คติ

แปลความว่า “ตามธรรมดาเมื่อร่างกายหมดชีวิต ตายไปแล้ว เหมือนงูลอกคราบเก่าอันเป็นร่างของตน เขาถูกเผายังไม่รู้ตัวเข้าไปว่าญาติของเขาร้องไห้คร่ำครวญอยู่ เราจึงไม่โศกถึงเขา เขาจากไปแล้ว ตามคติของเขา”

พระอินทร์เมื่อได้ฟังพระโพธิสัตว์ว่า ก็ไม่ตรัสว่าประการใด หันมาทางนางพรหมณีผู้เป็นแม่แล้วถามว่า “นางเป็นอะไรกับคนตายนี้ล่ะ”

“ข้าพเจ้าเป็นแม่ของเขา”

“เป็นแม่” พระอินทร์ทวนคำ “ตามธรรมดา ผู้เป็นแม่ย่อมมีจิตที่อ่อนไหว เมื่อพ่อไม่ร้องไห้ เพราะเป็นชาย จิตใจเข้มแข็ง แต่นางเป็นแม่ไม่เห็นมีอาการเศร้าโศกเลย มันยังงัยกัน”

นางพราหมณ์จึงว่า “ท่านผู้เจริญ ผู้ตายนี้เป็นบุตรของข้าพเจ้า จะว่าข้าพเจ้าไม่รักก็ได้ แม่ย่อมรักบุตรของตนปานชีวิต การที่ข้าพเจ้าไม่ร้องไห้” แล้วนางก็กล่าวสองคาถาว่า

อนพพิโต ตโต อากา นานุญญาโต อิตโต คโต
ยถาคโต ตถาคโต ตตถ กา ปริเทวนา
ทยหมาโน น ชานาติ ญาตีโน ปริเทวัต
ตสุมา เอตโน โสจามิ คโต โส ตสฺส ยา คติ

แปลความว่า “เมื่อเขามา ข้าพเจ้าก็ไม่ได้เชื่อเชิญเขามา แม่เขาจากไป เขาก็ไม่ได้บอกข้าพเจ้า เมื่อเขามาอย่างไร เขาก็ไปอย่างนั้น จะร้องไห้ทำไม เมื่อเขาจากไป ขณะที่เขาร่างเขายู่ เขายังไม่มีความรู้สึกว่าเขาคร่ำครวญถึง ดังนั้นข้าพเจ้าจึงไม่ร้องไห้เพราะการจากไปของเขา เขาได้ไปแล้ว ตามคติของเขา”

เมื่อพระอินทร์ได้ฟังคำตอบของนางพราหมณีแล้ว ก็หันมาทางน้องสาว ตรัสถามว่า “แม่หนู เธอเป็นอะไรกับคนตายนี้เล่า”

“เธอเป็นพี่ชายของดิฉันเจ้าข้า” น้องสาวตอบ

พระอินทร์ “แม่หนู ตามธรรมดา น้องสาวย่อมรักพี่ชาย เพราะเหตุใดเธอจึงไม่ร้องไห้เพราะการตายของพี่ชายเธอ หรืออาจเพราะพี่ชายของเธอไม่เป็นที่รักของเธออย่างนั้นหรือ”

“ห้ามได้” น้องสาวตอบ “อันพี่ชายคนนี้เป็นผู้ที่มีความดีต่อดิฉันมาก เขารักดิฉันและให้ความปราถนาเสมือนพี่ชายที่จะฟังดีต่อน้องสาว และดิฉัน

ก็มีความรักในพี่ชายคนนี้มากเช่นกัน การที่ดิฉันไม่ร้องไห้ก็เพราะว่า...” แล้วนางก็กล่าวสองคาถาว่า
 สเจ โรเท กีส่า อสุลั ตสุสา เม กิ ผล ลียา
 ญาติมิตตาสุหุชชานั ภียโย โน อรตี ลียา
 ทยมมาโน น ชานาติ ญาตีโน ปริเทเวตัง
 ตสุมา เอตัง โสจามิ คโต โส ตสุส ยา คติ

แปลความว่า “หากดิฉันร้องไห้ก็ต้องชুবผอมไป จะมีผลอะไรกับดิฉันบ้าง ทั้งสหายของดิฉันก็ไม่พึงพอใจยิ่งขึ้น เขาถูกเผายังไม่รู้สึก ว่าญาติคร่ำครวญถึง เพราะฉะนั้นดิฉันจึงไม่เศร้าโศกถึงผู้นี้ เขาไปแล้วตามคติของเขา จะมีประโยชน์อะไร กับการร้องไห้คร่ำครวญ”

ทำวลักกะเทวราชหันไปถามผู้เป็นภรรยา
ของชายที่ตายว่า

“นี่แน่ะเธอ ผู้ที่ตายนี้เป็นอะไรกับเธอเล่า”

“เขาเป็นสามีของข้าพเจ้า” นางตอบ

“เป็นสามี แล้วทำไมเมื่อเขาตายลงไหนเธอ
จึงไม่เศร้าโศก หรือจะเป็นเพราะว่าเขาไม่ใช่สามีที่
ดีอะไรของเธอ เขาคงจะทำความทารุณร้ายกาจ
กับเธอบ้างกระมัง”

“หาไม่ได้ สามีของข้าพเจ้าเป็นสามีที่ดีของ
ภรรยาอย่างที่สุด และข้าพเจ้าก็รักเขาเช่นเดียวกัน”

“ถ้าว่านางรักเขาทำไมเมื่อสามีของนางตายลง
จึงไม่ร้องไห้คร่ำครวญเล่า”

แล้วนางผู้เป็นภรรยาของผู้ตาย เมื่อจะตอบ
แก่พระอินทร์ นางได้กล่าวเป็นคาถาว่า

ยถาปี ทารโก จนฺทํ คจฺจนฺตํ อนโรทติ

เอวํ สมฺปทเมเวตํ โย เปตมฺนุโสจติ

ทยหมาโน น ชานติ ญาตีนํ ปริเทเวตํ

ตสฺมา เอตํ น จามิ คโต โส ตสฺส ยา คติ

แปลความว่า “ทารกคร่ำครวญถึงพระจันทร์
อันปรากฏในท้องฟ้าฉันใด ผู้ที่ร้องไห้คร่ำครวญ
เพราะการจากไปของผู้ที่ตายไปแล้ว ก็มีอุปไมย
ฉันนั้น แม้ว่าเขาถูกเผา เขายังไม่รู้วัญญาติทั้งหลาย

คร่ำครวญถึง เพราะเหตุนั้น ข้าพเจ้าจึงไม่คร่ำครวญถึงเขา”

เมื่อได้รับคำตอบจากผู้เป็นภรรยาแล้ว พระอินทร์ก็หันไปถามนางทาสี (คนรับใช้) ว่า เพราะเหตุใดจึงไม่ร้องไห้ เมื่อนายของตนได้ตายไป ก็ได้รับคำตอบว่า

ยถาปี อุทกกุมภโก ภินโน อปฺปฏิสนธิโย
 เอวํ สมฺปทเมเวตํ โย เปตเมนโสจติ
 ทยมานโน น ชานาติ ญาตีนํ ปริเทเวตํ
 ตสฺมา เอตํ น โสจามิ คโต โส ตสฺส ยา คติ

แปลความว่า “หมอน้ำแตกไปต่อไม่ติดฉันใด คำเปรียบของผู้เศร้าโศกถึงคนละไปแล้วนี้ ก็

อย่างเดียวกัน เพราะคนที่ตายไปแล้วไม่อาจให้มีชีวิตขึ้นมาได้ เพราะการร้องไห้ของญาติแม้ผู้มีฤทธิ์ก็ไม่อาจบันดาลให้ผู้ที่ยังตายไปแล้วคืนคงขึ้นมาได้ ด้วยเหตุนี้ จะร้องไห้เพื่อประโยชน์อะไร”

ท้าวสักกะเทวราชเมื่อได้ฟังคำกล่าวของคนในครอบครัวพระโพธิสัตว์ ก็มีความเลื่อมใส แสดงตัวให้ปรากฏ และกล่าวสรรเสริญคนในครอบครัวนั้น และบันดาลให้รัตน ๗ ประการให้เต็มในเรือนของครอบครัวนั้น แล้วเสด็จกลับเทวโลก

จากเรื่องที่ยกมานี้จะเห็นได้ว่า การที่หมั่นพิจารณาในเรื่องความตายเนืองๆ นั้น เป็นผลดี

เป็นการไม่ประมาทในชีวิต เพราะชีวิตเรานั้นไม่แน่นอนว่าจะต้องตายในเวลาใด แม้คนที่ใกล้ชิดหรือเป็นที่รักก็ไม่แน่เหมือนกันว่าจะต้องตายเมื่อใด

ด้วยเหตุนี้ท่านจึงสอนให้เราพิจารณาเนืองๆ ในเรื่องของความตาย ถ้าพิจารณาให้ดี ปัญหาครอบครัวชั้น ปัญหาข้อโกงก็จะหมดไป เพราะเราจะเอาอะไรไปไม่ได้เลย เมื่อเราหมดลมหายใจไปแล้ว บ้านช่องทรัพย์สมบัติ ลูกเมีย ก็หมดจากตัวเรา บางที่ยังต้องหาหมอดี หาพระมาทำพิธีโล้เราเสียอีก

ข้อต่อไปคือ **การพิจารณาเรื่องความพลัดพรากจากของรัก** คือการรับรู้กฎของความจริงอย่างหนึ่งว่า ชีวิตของคนเราก็ดี ภาระสิ่งต่างๆ ก็

ดีล้วนแต่มีคติ (ทางไป) ของตนเองทั้งสิ้น ที่ทางพระว่าเป็น “อนัตตา” อยู่นอกเหนือการบังคับบัญชาหรือการวิงวอนของเรา คนที่เรารักอาจตายไปก็ได้ ของที่เราชอบอาจแตกสลายไปก็ได้ สัตว์เลี้ยงที่เราโปรดอาจหายไปได้ บางทีคน สัตว์ หรือสิ่งของต่างๆ นั้นอยู่ แต่ตัวเราอาจตายไปได้ เหตุที่จะทำให้พลัดพรากนั้นมีอยู่มาก

เมื่อเราพิจารณาอย่างนี้และรู้ความเป็นจริงดังกล่าวแล้ว จะทำให้เมื่อคนรักของเรายังมีอยู่ ก็จะได้เอาใจใส่ระวังรักษา ถ้าคนหรือสิ่งเหล่านั้นพลัดพราก ก็จะได้ระครองจิตใจของเรามีให้เศร้าโศกเสียใจจนเกินควร เพราะเราได้พิจารณาอยู่เนืองๆ ล่วงหน้าไว้แล้ว ว่าจะต้องพลัดพราก

จากเราไปแน่

การพิจารณาถึงความมีกรรมเป็นของตัวเอง คือ การรับรู้ความจริงอันหนึ่งว่า การที่เราทำอะไร พูดยอะไรออกไปนั้น มันเป็นกรรม วันหนึ่งข้างหน้า มันจะต้องย้อนกลับมาให้ผลเราผู้ทำ ไม่ใช่ทำแล้วก็แล้วไป ผลกรรมที่มันย้อนกลับมา นั้น ทางศาสนา ท่านเรียกว่า “วิบาก” ซึ่งตรงกับภาษาที่เราใช้ใน ปัจจุบันนี้ว่า “ผลสะท้อน” ซึ่งเป็นกฎตายตัวอย่างหนึ่ง

เมื่อเราพิจารณาถึงเรื่องกรรมเนืองๆ เป็นการกำจัดความหลงจากใจ อย่างที่บางคนหลงผิด คิดว่าคนทำอะไรแล้ว จะไม่ต้องรับผลหากไม่มีคนเห็น เลยเบียดเบียนคนอื่นสัตว์อื่นเสียเพลิน

อย่างทุกวันที่เห็นคนชอบสนับสนุนการตกปลา ขายเครื่องมือตกปลา เด็กๆ บางคนพ่อแม่สนับสนุน ให้ลูกใช้เวลาว่างไปตกปลา มีสมาคมการตกปลา เห็นว่า การทำร้ายสัตว์ที่ไม่มีทางสู้เป็นของสนุก ว่าปลาเป็นอาหารของมนุษย์ แต่ทั้งๆ ที่มีกินอย่าง ฟุ่มเฟือยโดยไม่ต้องไปทำปาณาติบาต แต่ก็ทำ เพื่อความสนุกสนาน แม้จะทำความดีก็นิยม เพียงทำความดีเอาหน้า หากคิดไม่ว่า การทำความ ดีหรือชั่วนั้น ไม่ว่าใครเห็นหรือไม่เห็น ไม่ว่าใคร จะติเตียน หรือชมเชย กรรมนั้นก็ให้ผล เหมือน อยากรู้อย่างไรก็กินยาบำรุง แม้เราจะกินไม่ทำให้ใครเห็น มันก็สามารถให้ประโยชน์แก่ร่างกาย ส่วนยาพิษ ถึงเรากินไม่ทำให้ใครเห็น มันก็ให้โทษแก่ร่างกาย อย่างแน่นอน

นอกจากนี้ การที่เรารับรู้ความจริงว่า ทุกคนมีกรรมเป็นของตัวเอง เมื่อเราเห็นคนอื่นถึงความวิบัติก็ดี ถ้าตัวเราถึงความวิบัติก็ดี ก็จะสงบใจของตนได้ ด้วยนึกว่านั่นเป็นกรรมที่เราได้ก่อไว้

รวมความแล้วว่า การพิจารณาเรื่องกรรมทำให้เราไม่ประมาทในการทำกรรมดี

เมื่อชาวพุทธได้ศึกษามาถึงตอนนี้อันแล้ว ท่านทั้งหลายจะเห็นได้ว่า ศาสนาของเรานั้นเป็น **“ลัทธินิยม”** คือสอนให้เรารับรู้ความตามที่เป็นจริง การที่พระพุทธศาสนาสอนให้เราพิจารณาความแก่ ความเจ็บ ความตาย ความพลัดพราก และกรรมดังกล่าวนี้ บางคนอาจจะตำหนิว่า พระพุทธศาสนา

เป็นประเภท**ทุนิยม** คือมองโลกในแง่ร้าย ทำให้ชาวพุทธเป็นคนขี้เกียจ นั่งอมมืออเท้า เพราะคิดว่าตัวเราต้องเจ็บ ต้องตาย และความคิดที่ว่านี้ทำให้ชาวพุทธ มีจิตใจเหี่ยวแห้ง ขาดความรื่นเริง

ที่เขาคิดเช่นนั้น เพราะไม่ทราบถึงวัตถุประสงค์ที่แท้จริง ว่าพระพุทธศาสนาสอนให้เราพิจารณาเรื่องนี้ทำไม ก็เลยเหมาเอาไปต่างๆ นานาที่แท้จริงแล้ว **พระพุทธศาสนาไม่ใช่ศาสนาทุนิยม และศาสนาสุนิยม เป็นศาสนาที่ไม่สอนให้คนหลงตัวเอง เป็นศาสนาที่เปิดเผยความจริง เป็นประเภทลัทธินิยม โดยมีจุดประสงค์ให้คนรู้ความจริงเสียเอง แล้วจะได้ปกครองตนเอง คือทำดีเองวันชั่วเอง**

ศาสตราจารย์ชาวอเมริกันผู้หนึ่งกล่าวว่า

“การมองโลกในแง่ดีนั้น ย่อมจะไร้ศีลธรรม และเป็นทางนำความเลื่อมในศีลธรรมให้เรา มากกว่าการมองโลกในแง่ร้าย เพราะการมองโลกในแง่ร้ายนั้น เตือนให้เราระมัดระวังต่ออันตรายอยู่ทุกขณะ ส่วนการมองโลกในแง่ดีนั้น ย่อมล่อลวงเราให้หลงและมีความประมาทต่อชีวิต ซึ่งในที่สุดก็หาพ้นจากความทุกข์ไม่ แต่เป็นการเพิ่มพูนทุกข์ให้มากขึ้น”

หนังสือเล่มหนึ่งมีชื่อว่า “พระพุทธเจ้าเป็นประวัติศาสตร์” (The Historical Buddha) เขียน

โดย ดร.เฮช.ดับบลิว ชูมันน์ (H.W.Schumann) เป็นภาษาเยอรมัน แปลเป็นอังกฤษในปี ๑๙๘๙ ในตอนหนึ่งได้เขียนสรุปว่า หลักของคำสอนอาจจะแสดงตรรกะที่สามารถพิสูจน์ได้เป็นรูปธรรมดังนี้

- การดำรงอยู่ของสรรพสิ่งในทุกรูปแบบ เป็นทุกข์ ชีวิตทุกชีวิตเมื่อเป็นชีวิตล้วนเป็นไปด้วยปรากฏการณ์ที่เรียกว่าความทุกข์ ความขัดแย้งทั้งสิ้น ความเจ็บปวด ความไม่เที่ยงไม่แน่นอน ความสูญเสีย พลัดพรากจากกัน และความไม่ได้ในสิ่งที่ยปรารถนาอยากได้

- ชีวิตที่ยังไม่บรรลุความหลุดพ้น ต้องมีการเกิดใหม่ ทุกข์ไม่ได้สิ้นสุดลงไปด้วยความตาย แต่จะต่อเนื่อง เป็นการเกิดใหม่ในรูปของการดำรงอยู่ใหม่
- การเกิดใหม่ถูกควบคุมโดยกฎธรรมชาติของการกระทำที่มีเหตุปัจจัยทางจริยธรรม การทำกรรมที่ดี โดยเฉพาะที่เป็นเจตนา (สังขาร) ที่ดี จะยังการเกิดใหม่ในสภาพที่ดีกว่า กรรมเจตนาที่ไม่ดี จะเกิดใหม่ในสภาพที่เลวกว่าเดิม กรรมดีคือกุศลกรรม กรรมไม่ดีคืออกุศลกรรม ฯลฯ